

LİSANSÜSTÜ ÖĞRENCİLERDE TEZDEN KAYTARMA DAVRANIŞLARI*

Necla YILMAZ¹
Selma DOĞANALP²
Tuğba Varol DURMAZ³

ÖZET

Akademi çalışanları kendi çalışma disiplinlerine münhasır kaytarma davranışları sergileyebilmektedirler. Özellikle tez döneminde olan lisansüstü öğrenciler, tez çalışmalarını olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülen birçok unsurun varlığı ile karşı karşıyadır. Bu araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Yönetimi Bölümü Lisansüstü öğrencilerinin, tez dönemlerinde gösterdikleri kaytarma davranışlarının nedenlerinin değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Nitel yöntemin esas alındığı araştırmada, olgu bilim deseni kullanılarak, amaçlı örnekleme kapsamında ölçüt örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla 12 lisansüstü öğrenci ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Elde edilen veriler tematik analiz yoluyla değerlendirilmeye alınmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, öğrencilerin tezden kaytarma nedenleri; içsel, dışsal ve süreçsel olarak üç temel tema altında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilimler, lisansüstü öğrenciler, kaytarma, boş zaman kuramı, nitel araştırma.

THESIS-RELATED LOAFING BEHAVIORS AMONG POSTGRADUATE STUDENTS

ABSTRACT

Academy staff can exhibit loafing behaviors that their own disciplines. Especially, postgraduate students who are in thesis term are faced with the existence of many factors that are thought to affect the thesis work negatively. The aim of this research is to evaluate the causes of loafing behaviors of postgraduate students during the thesis terms in Süleyman

*Bu çalışma 5. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi'nde tam metin bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, necla_bardak@hotmail.com

²Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi, selmadoganalp@gmail.com

³Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi, tugba.varol.9@hotmail.com

Demirel University Healthcare Management Department. The research is based of qualitative method, used of phenomenology pattern and criterion sampling type which is a purposeful sampling method. In this research, an in-depth interview was made with 12 postgraduate students through a semi-structured interview form. The obtained data were taken to be evaluated by thematic analysis. Reasons of students loafing was examined as a result of the research under three main themes that are internal, external and processively.

Keywords: *Social Science, postgraduate students, loafing, leisure theory, qualitative research.*

1. GİRİŞ

Gelişen teknoloji ve iyileşen ekonomik şartlar kurumların yoğun bir şekilde teknoloji kullanımına sebep olmuş ve bu durum sorumlu oldukları her işi internet üzerinden yürütmeye itmiştir. Bu nedenle kurumlarda çalışanlara, kişisel bilgisayarlardan kişisel telefonlara kadar teknoloji alanında her imkân sunulmaktadır. Ancak çalışanlar bu durumu suiistimal edip, çalışma saatlerini kendi kişisel işleri için kullanabilmektedirler. Bu durum ise kaytarma davranışları olarak adlandırılmaktadır.

Bu davranışlar çalışanların bireysel çalışmalarında görülebileceği gibi, bireysel performans ölçümünün zor olduğu grup çalışmalarında da görülebilmektedir. Bu durum literatürde sosyal kaytarma olarak geçmektedir. Grup çalışmalarında birey kendisi verim elde edemediği için çeşitli sebeplerden dolayı çalışma arkadaşlarının da işten kaytarmasına sebep olmakta ve grubun verimini düşürebilmektedir. Özellikle Sosyal Mübadele Teorisi'ne göre şekillenen grup içi ilişkilerde, çalışma arkadaşlarının kaydardığını düşünen çalışan, buna aynı şekilde karşılık verme eğilimine girmektedir. Buna göre kişiler, etkileşimlerinde karşılıklı olarak bir şeyleri almak ve vermek üzere ilişki kurmaktadır (Thibaut ve Kelley, 1959). Kısacası, Sosyal Bilimler alanında 'kaytarma' olgusu üzerine yapılan çalışmalar, 'sanal kaytarma' ve 'sosyal kaytarma' olarak iki tür ile sınırlıdır. Kişilerin mesai saatleri içerisinde bilgisayar ve interneti kişisel faaliyetleri doğrultusunda kullanmaları sanal kaytarma (Robinson ve Bennett, 1995) davranışını, grup faaliyetleri esnasında bireysel performanslarının altında bir çaba gösterme eğilimi ise, "sosyal kaytarma" (Latane vd., 1979) davranışını örneklendirmektedir.

2. KAYTARMA KAVRAMI

Kaytarma kavramı; Türk Dil Kurumu'na göre 'herhangi bir işten kaçmak', 'geri çevirmek' ve 'iade etmek' anlamına gelmektedir. Oxford

sözlüğünde ise ‘bir şeyden kaçma hareketi’, ‘dolaylı bir cevap’, ‘kaçamak cevaplar vermek’ ve ‘bahane bulmak’ gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Bireylerin günlük hayatındaki herhangi bir işi yapmada isteksiz, kaçamak, tembel davranıp işe gereken önemi vermemesi kaytarma olarak kabul edilebilir. Aynı şekilde, grup çalışmasında veya toplu bir işte bireyler yapılan işi öteleyip, kaçamak hareket ederek işten kaytarma davranışında bulunabilirler. Kaytarma kavramı, literatüre bakıldığında sosyal kaytarma ve sanal kaytarma olarak iki şekilde karşımıza çıkmaktayken, işte var olmama (presenteeism) durumu da kaytarmanın ortaya çıkışında temel alınacak kuramsal dayanaklar arasında yer almaktadır.

2.1. Sosyal ve Sanal Kaytarma

Sosyal kaytarma; bireylerin motivasyon ve çabalarının tek başlarına çalışmaları ile karşılaştırıldığında, ortaklaşa çalıştıkları zamanlarda azalma olarak tanımlanmaktadır (Karau ve Williams, 1997). Ayrıca sosyal kaytarma, grup çalışmalarında elde edilen üretkenlik ve verimliliğin kayıplarını belirleyen ve analiz eden olgulardan biridir (George, 1992). Sanal kaytarma (Cyberloafing) ise; çalışanın, çalışma saatleri içerisinde çalıştığı kurumun internet bağlantısını kişisel amaçlarına yönelik olarak kullanması olarak tanımlanmaktadır (Lim, 2002: 675). Kalaycı (2010) çalışmasında, sık karşılaşılan sanal kaytarma davranışlarını sosyalleşme sanal kaytarma (e-posta kontrolü, tartışma grupları, sanal topluluklar, dosya indirme ve blog kullanımı), kişisel işlerde sanal kaytarma (banka işlemleri, çevrimiçi alışveriş, açık artırma siteleri, seyahat/tatil rezervasyon, iş bulma/kariyer siteleri) ve haber takip sanal kaytarma (spor ve haber siteleri) davranışları olarak üç grupta ele almıştır. Köse ve arkadaşları (2012) yaptıkları bir araştırmada, çalışanların interneti iş yerinde sosyalleşme ihtiyacının bir parçası olarak kullandığı; sosyalleşme amaçlı olmasa bile katılımcıların tamamının iş yerinde internete bağlı (gazete okumak, e-posta alışverişi yapmak, internette sörf yapmak gibi) işle ilgili olmayan faaliyetlere zaman ayırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Sonuçlar doğrultusunda ise çalışanlar arasında sanal kaytarma davranışlarının yoğunluğunu veya bu davranışlara olan genel eğilimi belirtmektedirler.

Yapılan tanımlamalara bakıldığında ise sosyal ve sanal kaytarma sonucunda ortaya çıkan bir işten kaytarma davranışından söz edilebilir. İşten kaytarma ya da çalışma saatlerini hafifletme de diyebileceğimiz bu durumun; kişinin bulunduğu kurumu sevmemesi, yaptığı işten haz almaması, ekonomik olarak yeterli doyunluk yaşamaması gibi sebeplerden kaynaklandığı söylenebilir. Ilgın’a (2013) göre özellikle grupsal çalışmaların vurgulandığı günümüzde, *başkalarının sırtından geçinmek* olarak da ifade edebileceğimiz işten kaytarma problemine çeşitli çözüm önerileri bulunmaya çalışılmaktadır. Grup kaynaşmasını sağlama ve grup büyüklüğünü azaltma bu önerilerden bazılarıdır.

Teknoloji ve internetin yoğun kullanıldığı ortamlardan biri olan akademik kurumlarda mesai saatleri içerisinde gerçekleşen sanal faaliyetlerin iş amaçlı veya iş dışı amaçlarla ne şekilde kullanıldığının sınırının çizilmesi zordur. Ayrıca mesai saatleri dışında da iş amaçlı bilgisayar ve internet kullanımı yani evde çalışma sıklıkla karşılaşılan bir durumdur (Bacaksız ve ark., 2015: 149). Bu alanda Özkalp ve arkadaşları (2012) tarafından yapılan çalışmaya göre akademik personelin genel amaçlı dolaşma hariç, diğer kaytarma davranışlarını daha fazla yaptıkları söylenebilir.

2.2. Kaytarma ve İşte Var Olamama İlişkisi

Kurum çalışanlarının herhangi bir rahatsızlığı olduğu halde işe gelmesi halinde (durumunda) tam olarak kendini işe verememesi ile yaşadığı üretkenlik kaybı literatürde “işte var olamama” (presenteeism) olarak adlandırılmaktadır (Epstein, 2005). Bu kavram incelendiğinde “presence” kelimesinden türediği görülmektedir. “Presence”ın kelime anlamı ‘orada bulunma’, ‘var olma’ ve ‘görünüş’tür. Bu anlamdan yola çıkarak “presenteeism”ın fiziksel olarak veya görünürde var olma halini ifade ettiği anlaşılmaktadır (Çiftçi, 2010: 155). Tanımlardan anlaşılacağı üzere bu kavram, çalışanların bedenen çalışma ortamında bulunmalarına rağmen zihnen orada olamamalarını ifade etmektedir. Baysal’a (2012: 4) göre bazen çalışanlar psikolojik sebeplerden veya işyeri kaynaklı problemlerden dolayı işte var olamama sorununu yaşayabilmektedir. Bu sorun genelde sağlık problemi olan çalışanların bir sorunu olarak görülse de aslında bedenen sağlıklı olan fakat ruhen işinin başında var olamayan çalışanların da sorunudur ve yalnızca hastalık kaynaklı değil her türlü sebepten ortaya çıkabilir.

Edington ve Schultz’un (2008: 13) yaptığı çalışmaya göre çalışma koşullarının kötü olması, etkin olmayan liderlik biçimi gibi iş faktörleri ile iş ve yaşam memnuniyetsizliği, yüksek stres gibi etmenler işte var olamama konusu ile önemli ölçüde ilişkilidir. MacGregor ve arkadaşları’nın (2008: 608) çalışmasında da stresli yaşam ve işte var olamamanın doğrudan ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Bu bağlamda işte var olamama kavramına kaytarma açısından bakıldığında, iş doyumunu olmayan bir bireyin, stresli ve kötü bir iş ortamında çalıştığı düşünüldüğünde kaytarma davranışına yatkın olduğu söylenebilir. İşte var olamama kavramı, detaylıca incelendiğinde altında yatan etmenin “kaytarma davranışı” olduğu söylenebilir. Bireylerin herhangi bir sebepten dolayı çalışma ortamında işe isteksiz olması, işten kaçması kaytarmaya örnek sayılabilir ve kaytararak çalışmasından dolayı kişinin kendini işine verememesi; çalışıyormuş gibi gözükersen, aslında iş dışı farklı uğraşlarla meşgul olması işte var olamama içerisinde kaytarma davranışına örnektir.

2.3. Kaytarma ve Boş Zaman Kuramı İlişkisi

Literatürde Marx (1997: 27) boş zamanı; insan gelişimine imkân sağlayan bir vakit olarak ele alırken, Lafargue (1999) ise “Tembellik Hakkı” adlı eserinde boş zamanı; bireyin hem fiziksel hem de ruhsal enerjisini kendisi için harcayacağı özel bir zaman dilimi olarak ele almış ve “çalışma”yı çılgınlık olarak görüp karşı çıkmıştır. Lafargue’ye göre, günlük çalışma süreleri azaltılmalı ve en fazla 3 saat olmalıdır. Ayrıca, kişiler “tembellik hakkı” adı altında “boş zaman hakkı”na sahiptirler. Lafargue’nun bireylerin boş zaman hakkı olduğu düşüncesiyle çalışmaya karşı olan tutumları ve tembelliği savunan görüşleri, kaytarma ile ilişkilendirilebilir ve tembellik hakkı altında kaytarılacak bir zaman yaratıldığı söylenebilir. Taylor’a (1997) göre aylıklık ve kaytarmanın ortaya çıkışı iki tür sebebe dayandırılmıştır; birincisi, insanların işin kolayına kaçmaları ve umursamaz davranışlarıdır ki bu durum doğal içgüdülerinden kaynaklanan doğal tembellik olarak da görülebilir. İkincisi ise, insanların diğer insanlarla ilişkilerinden kaynaklanan karmaşık bir durumdur ve sistematik kaytarma olarak adlandırılabilir.

Boş zaman; genelde çalışma/işle ilişkili görülmektedir. İşten arta kalan, bağlayıcılık ve zorunluluktan uzak bir zaman dilimi olarak kabul edilmektedir. Kişinin kendi isteği ve özgür iradesiyle kullanacağı bu zaman diliminin kişiye tasarruf sağlayacağı düşünülmektedir (Aytaç, 2002: 232). Bu kapsamda boş zaman, lisansüstü öğrencilerin tez yazma işi haricinde zaruri işlerinden arta kalan zaman dilimi olarak kabul edilir. Literatürde boş zaman üzerine yapılmış araştırmalar, konunun kuramsal temelini ortaya koymaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışma, Sağlık Yönetimi Bölümü lisansüstü öğrencilerinin tezden kaytarma davranışlarının altında yatan nedenlerin derinlemesine bir şekilde ele alınmasını amaç edinmiştir. Çalışma ile ayrıca, öğrencilerin kaytarma konusuna ilişkin görüşlerindeki farklılıkları görmek ve teze karşı duydukları isteksizliğin nedenlerini anlamak hedeflenmektedir.

Sosyal ve beşeri bir probleme kişilerin atfettiği anlamları keşfetme ve anlamaya yönelik bir yaklaşım olan nitel araştırma (Creswell, 2013: 4) bu araştırmanın yöntemini oluşturmaktadır. Çalışmada ayrıca nitel araştırma türlerinden biri olan olgu bilim deseni kullanılmıştır.

Olgu bilim deseni genellikle farkında olunan fakat hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olunmayan olgular üzerine odaklanılmayı ifade etmektedir. İnsan yaşamındaki olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 72) üzerinde derinlemesine durulmayı

gerektiren konular söz konusu olguları özetlemektedir. Araştırma, tez döneminde olan lisansüstü öğrencilerin, lisansüstü eğitime başlama hikâyelerini, tez sürecini nasıl anlamlandırdıkları ve tez yazma sürecinde belirginleşen kaytarma davranışlarını ‘kaytarma’ olgusu çerçevesinden değerlendirilmesine odaklanmaktadır. Bu kapsamda, ele alınan olgu ‘kaytarma’ olgusudur. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılan araştırmada, olgu bilim deseninden yararlanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Katılımcıları

Çalışmaya katılan öğrencilerin seçiminde amaçlı örnekleme türü kapsamında ölçüt örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Yönetimi Bölümü hocalarının danışmanlığını yaptığı 12 lisansüstü öğrencisi seçilmiştir. Katılımcılar seçilirken iki temel ölçüt belirlenmiştir. Bu ölçütler; Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı lisansüstü eğitim programlarından yüksek lisans ya da doktora eğitime devam etmeleri ile öğrencilerin tez döneminde olması ya da tez dönemlerinin uzamış olmasıdır.

Çalışmanın katılımcıları, Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Yönetimi bölümünde lisansüstü eğitim alan 12 kişiden oluşmaktadır.

Katılımcılara ait kişisel bilgiler şu şekildedir:

1. Katılımcıların 9’u kadın ve 3’ü erkektir.
2. Katılımcıların yaşları 24 ile 32 arasında değişmektedir.
3. Katılımcıların 5’i bir işte çalışırken, 7’si herhangi bir işte çalışmamaktadır.

Katılımcılardan 5’i Süleyman Demirel Üniversitesinde öğretim elemanı olarak görev yapmaktayken, diğer katılımcılar ise, herhangi bir işte çalışmamaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmanın verileri yarı-yapılandırılmış görüşmeler ile toplanmıştır. Görüşmeler esnasında katılımcılara toplamda üç soru yöneltilmiş ve ayrıca katılımcıların konuya ilişkin öneride bulunmaları istenmiştir.

Elde edilen görüşme verileri tematik analiz yoluyla değerlendirmeye alınmış olup, dört aşamalı bir analiz gerçekleştirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 228; Burnard vd., 2008; Liamputtong, 2009):

1. Verilerin kodlanması,
2. Kodlanan verilerin temalarının belirlenmesi,
3. Kodların ve temaların düzenlenmesi,
4. Bulguların tanımlanması ve yorumlanması.

Özel durumlardan genel temalara ulaşılması yoluyla tümevarımsal bir veri analizi yapılan bu araştırmada görüşme formunda katılımcılara 3 soru yöneltilmiştir:

1. Lisansüstü eğitime başlama hikâyenizi anlatır mısınız?
2. Tezden kaytarma nedenlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
3. Tez yazmadığımız vakitlerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

3.4. Araştırmanın Bulguları

3.4.1. Öğrencilerin Lisansüstü Eğitime Başlama Hikâyelerine İlişkin Bulgular

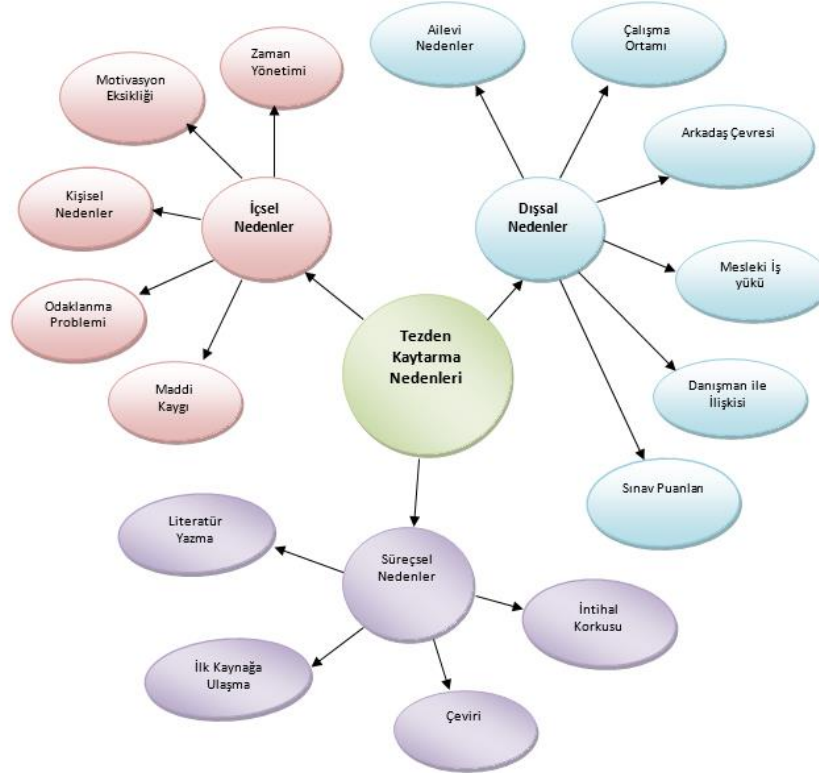
Öğrencilerin lisansüstü eğitime başlama hikâyelerine ilişkin bulgular: “yönlendirme”, “rol model”, “idealist kişilik tipi”, “öğrenme arzusu”, “akademik kariyer”, “zorunluluk (iş kapısı)” şeklinde beş temel temadan oluşmaktadır.

Katılımcıların lisansüstü eğitime başlama nedenleri daha çok herhangi bir kişi veya grup tarafından yönlendirilmeleri ile ilgilidir. Bu noktada bazıları aileleri ve hocaları tarafından yönlendirilirken bazılarının da arkadaş çevresi tarafından yönlendirildiği tespit edilmiştir. Katılımcılardan bazıları ise lisansüstü eğitime birilerini rol-model alarak başlamışlardır. Bu aşamada rol model aldıkları kişiler kimi zaman danışman hocaları iken kimi zaman da aile bireylerinden biridir. Ayrıca lisansüstü eğitime başlama aşamasında en önemli etkenlerden birisi de görüşme yapılan bireylerin idealist kişilik tipini taşımalarıdır.

Öğrencilerin akademisyenliği sevmeleri, sürekli olarak araştırma/öğrenme içerisinde olmaları ile öğrendiklerini karşı tarafa anlatabilmeleri ve bu durumdan haz almaları noktasında mevcut bir öğrenme arzusundan bahsetmek mümkündür. Öğrenme arzusunun sonucunda ise öğrencilerin lisansüstü eğitime başlamaları elde edilen sonuçlardan bir diğeridir. Ayrıca öğrencilerin, akademik kariyer yapma istekleri lisansüstü eğitimi tercih etmelerinde önemli bir belirleyicidir. Çünkü akademik kariyerin ilk basamağı olarak lisansüstü eğitimin görüldüğü ve bu nedenle lisansüstü eğitimin seçildiği bu çalışmada elde edilen sonuçlar arasındadır. Bunlara ek olarak, öğrencilerin lisansüstü eğitimi seçmelerinin bir diğer nedeni de iş tercihi noktasında başka bir alternatiflerinin olmaması ve lisansüstü eğitimi bir iş kapısı olarak görmeleridir. Çünkü lisans eğitimini tamamlayan öğrenci mezuniyet sonrasında kısa süre içerisinde kendisine bir iş bulamamakta ve çözüm olarak da lisansüstü eğitimi tercih etmektedir.

3.4.2. Öğrencilerin Tezden Kaytarma Nedenlerini Değerlendirmeye İlişkin Bulgular

Araştırma verilerinin analizinden elde edilen bulgular; içsel, dışsal ve süreçsel nedenler şeklinde üç temada toplanmaktadır. Bulguların alt temalarla birlikte sınıflandırılması aşağıda verilmiştir:

3.4.2.1. İçsel Nedenler

Tezden kaytarma olgusunu açıklamaya yönelik ilk tema olma özelliğini taşıyan içsel nedenler; zaman yönetimi, motivasyon eksikliği, kişisel nedenler, odaklanma problemi ve maddi kaygı alt temalarından oluşmaktadır.

Zaman Yönetimi (Plansızlık)

Katılımcılar zaman yönetiminin önemini vurguladıkları bu alt temaya ilişkin, tez süreçlerini verimli bir plan çerçevesinde yürütemediklerini, yaptıkları planların kısa süreli olduğunu, zaman yönetimi konusunda başarılı olamadıklarını vurgulamışlardır. Bu konuya ilişkin, katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

“Ben uzun dönemli plan yapıyorum. Sonra bu uzun dönemli planlarımı tamamlamaya yönelik kısa planlar yapıyorum. Üst hedef ve alt hedef oluşturuyorum kendime. Ama bunlara bir türlü uyamıyorum. Yani hep bir şey beni engelliyor. Son bulduğum konuda ilk bulduğum şeyi unutuyorum dağınık çalışıyorum galiba.” (Oya)

“Yani bu %50-%50 diyebiliriz. Bazen planladığım gibi işlerimi yürütüp 2 sayfa tez yazdığım oluyor. Ama bazen de işlerimi halledemiyorum, zamanımı yönetemiyorum ve yarım sayfa dahi zor yazdığım zamanlar oluyor.” (Necdet)

“Zaman yönetimi aslında çok kritik yani zamanın çok dar olduğunu düşününce, olması gereken, hayatımıza katmamız gereken bir şey. Ama bence bu taa ilkokuldan itibaren bizim eğitim sistemimizde toplum yapımızda ciddi bir zaman yönetimi anlayışı olmadığı için benim de açıkçası çok kazanabildiğim bir davranış değil. Çok planlı zaman geçiriyorum diyemem. Yani aniden önüme çıkan bir planla bütün planlarımdan vazgeçebilirim. Yani bugün tez yazacağım derken karşıma gelen daha iyi bir teklife çok kolay cezp olup planımdan vazgeçebilirim mesela.” (Fatma)

“Aslında ben yüksek lisansa başladığım da böyle bir plan yapmamıştım. Çünkü hayatımda her şeyi zamanında bitiren biriydim. Ayrıca tezin ciddiyetini bilmediğim için zamanında bitiririm diye düşünmüştüm.” (Esra)

“Diyelim ki günde 2 saatimi teze ayıracağım diyorsa, o muhakkak olmayabiliyor. Yani oturuyorsun, kafadaki başka sorular seni orda tutmuyor ya da nasıl diyeyim halletmen gereken başka önceliklerin olduğunu düşünüyorsun, teze daha zaman var diyorsun, belki o zaman esnekliği insanı rahatlatıyor.” (Halil)

Motivasyon Eksikliği

Katılımcılardan Fatma, tez yazma sürecinde özel hayatında yaşadıklarından doğrudan etkilendiğini ve bu durumun tez sürecini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Kişisel olarak da dış etkenlerden çabuk etkilendiğini söyleyen katılımcı, gerekli motivasyonu elde edemediğinden dolayı, kaytarma yoluna gittiğini şu ifadeler ile aktarıyor:

“Motivasyonu düşürmeye meyilli birisi olduğum için, yaşadığım olumsuz tecrübeler benim motivasyonumu düşürmeye ve tezimi geciktirmeme sebep oldu. Ve ben hep yapmama taraftarı oldum. Ayrıca tabii ki mesleki kaygım olmadığı için, enstitü kadrosu değil de fakülte kadrosu olduğu için bir rahatlık sağlıyordu ister istemez.”(Fatma).

Tarık ise, çevresinde tez sürecinde olmayan arkadaşlarından olumsuz yönde etkilendiğini belirterek, tezin içeriği ve yöntemine dair olumsuz eleştiri aldığı zaman demoralize olduğunu aktarmaktadır.

“Aynen öyle. Ya işte bir de şunu yaparsan şöyle olur sana şöyle başarı katar demiyor da, sen şu boyutunun nasıl işin içinden çıkacaksın diyor. Kötü yönlerini gösterince sende bir anda karamsarlığa kapılıyorsun. Bu tez olmaz konu mu değiştirsem diye bocalamaya başlıyorsun.” (Tarık)

Kişisel Nedenler

Katılımcılar, kendilerine mahsus bir takım nedenler belirterek zaman zaman tezden kaytardıklarını ifade etmişlerdir. Söz konusu nedenler katılımcının kişiye has özelliği, kişilik yapısı, çalışma tarzları, sağlık problemleri, ruh halleri, ileriye yönelik hedefleri, tez yazma tarzı şeklindeki alt temaları kapsamaktadır.

“Tez yazarken şimdi benim, tez yazma sürecinde yeterliliği geçtim ondan sonra bebeğim oldu. Hamilelik sürecim benim beklediğimden daha zor geçti. Bu süreçte haliyle sağlık daha ön plana geçti. Bu da bende bir rahatlama oluşturdu.”(Oya)

“Ailevi sorunlar doğrudan etkiliyor. Kendimde ciddi tecrübe ettim. Geçtiğimiz dönem çok sıkıntılı bir süreçti benim için. O süreçte tez hayatıma giriş yapamadım diyebilirim.” (Fatma)

“Sağlık da etkiliyor. Ben genellikle bırakma taraftarıyım, bırakmak için bahane arar bir halimiz olduğu için ekseriyetli biraz daha bırakmaya meylediyorum diyebilirim. İkinci olarak da psikolojik sıkıntıya giriyor olmamız sağlığımızı olumsuz etkiliyor, bu olumsuz etkiler de teze yine yansıyor. Bu olumsuz etkilerle bir kısır döngüye giriyoruz, tez sürecinde sağlığımız kötüleşiyor, tezden kopuyoruz, tezi toparlarken tekrar sağlığımız kötüleşiyor, bir döngü içerisine giriyoruz ister istemez.”(Fatma)

“Ailemin Isparta dışında olması benim sık sık şehir dışına çıkmama neden oluyor. Ailemin yanında da tez yazacağım bir ortam ya da vakit olmuyor. Her türlü tez kaynağımın elimin altında olması gerekiyor. Psikolojik olarak kendimi motive edemiyorum bu yüzden. Ailenin yanında rahatlık ve onlarla daha çok vakit geçiriyorum.” (Fatma)

“Budurum daha çok benim içsel motivasyonum ile ilgili çünkü evet doktora bitirince bir kademe daha atlamış olacağım ve hitap ettiğim kişilerin sayısı artacak, bu şekilde de daha çok kişiye ulaşmış ve yardım etmiş olacağım şeklinde motive ediyorum kendimi. Ya da tezimi bitirince daha çok akademik çalışma yapabilirim diye düşünüyorum. Çünkü tez bu çalışmalar için şu an bir engel. Tez varken diğer çalışmalara zaman ayıramıyorum. Bu şekilde çeşitli içsel motivasyonlarım var.” (Emine)

“İki işi bir arada yürütemiyorum ben kesinlikle, kendimle ilgili bir durum bu. İki iş bir arada yürütülür mü? Neden yürütülmesin insanlar birden fazla işi bir arada yürütebiliyorlar. Ama ben yürütemedim. Dikkatim çabuk dağıldığı için başaramadım bunu. Bu durum kişilik yapımından kaynaklı.” (Esra)

“Ama kendi sosyal yaşamım da ki sebepler beni etkiledi. O dönemde ev arkadaşımınla sorun yaşadım, ev değiştirmek zorunda kaldım, sonra dernek, vakıf faaliyetleri okuldaki kulüp faaliyetleri derken dil problemimi zamanında halletmediğim için sürekli tez dönemim de karşıma çıktı dil sorunu. Ve tezim de bu şekilde uzadı.” (Esra)

“Hastalık durumu çok berbat etkiliyor yani zaten daha yeni böyle 1-1,5 aylık bir hastalık süreci geçirdim. O arada tamamen tez diye bir kavram çıktı hayatımdan. O çok kötü yani unutuluyorsun her şeyi.” (Leyla)

Odaklanma Problemleri

Katılımcılardan Esra, dikkat dağınıklığından yakınmaktadır. Tez yazma sürecinde çeşitli faktörlerden kaynaklanan odaklanma problemi yaşadığını, bu durumun tez sürecini sekteye uğrattığını belirtmiştir.

“Ben çok çabuk dikkati dağılan biriyim. Psikolojik anlamda kendimi teze vermem saatlerimi alabiliyor. Tez de pür dikkat kendinizi vermeniz gereken bir şey. Bir konuyu bir kaynaktan almanız onu tekrar kafanızda harmanlayıp yazmanız gözünüzü korkutuyor. Öyle zamanlar oluyor ki bir saatin içinde dahi başınızın çatlayacak kadar ağrıdığını hissedebiliyorsunuz. O an tezi bırakıyorsunuz ama yarın yine aynı şeylerle karşılaşacağınızı bilmek sizi tezden uzaklaştırmaya yetiyor. Bu süreçte kendinizi sosyal anlamda hayata kapatacaksınız. 3 ay 5 ay artık ne kadar olursa bu süreçte kendinizi kapatmanız gerekiyor. Bunu bilmekte yine sizi korkutuyor.” (Esra).

Maddi Kaygı

Her iki katılımcının da herhangi bir işte çalışmaması ve aynı zamanda akademisyenlik için yeterli skorları elde etmemiş olmaları maddi açıdan kaygılanmalarına ve sürecin negatif anlamda etkilenerek kaytarma zemini oluşturabileceğini belirtmişlerdir.

“Maddi kaygılar tabii ki bu süreci yine olumsuz etkiliyor. Sonuçta hâlâ öğrencisiniz. İsteddiğiniz zaman istediğiniz şekilde maddi destek bulamıyorsunuz. Bu da sizi olumsuz etkiliyor.” (Necdet).

“Hâlâ öğrenci statüsünde olduğunuz için bu durum tabii ki sizi olumsuz etkiliyor. Çünkü belli bir zamandan sonra aileden para istemek kolay olmuyor.” (Melike).

3.4.2.2. Dışsal Nedenler

Dışsal nedenler olarak adlandırılan bu tema; öğrencilerin kendilerinin dışında kontrol edemedikleri çevresel faktörlere vurguda buldukları nedenleri içermektedir. Söz konusu nedenler; “ailevi nedenler”, “çalışma ortamı”, “arkadaş çevresi”, “mesleki iş yükü”, “danışman ilişkisi” ve “sınav puanları” şeklindeki alt temalardan oluşmaktadır.

Ailevi Nedenler

Katılımcılardan; Zeynep, Emine ve Oya'nın evli olması, diğer öğrencilere göre tezlerini zor şartlar altında yazmalarına neden olmaktadır. Tez yazma sürecini yavaşlatan yahut zaman zaman tezden kaytarmaya sebep olan alt temalar arasında; doğum yapmak, bebekle meşgul olmak, okula giden çocukların ödevleri, rutin ev işleri, eşlerin ev işlerine yardımcı olmaması gibi nedenler yer almaktadır.

“Eve gider gitmez bebeğe vakit ayırmak istiyorum, ütü, bulaşık, yemek falan evde çalışayım derken o da olmuyor. Eve gidince yatana kadar bebekle ilgileniyorum. Geceleri uykusuz kalıyorum. İkinci olarak; ailem mobbing uyguluyor bana özellikle eşim, babam, annem. Yani şu gün bitiyor değil mi? tarzı sorular birçok ortamda da karşıma çıkıyor. Ne zaman bitecek gibi sorular bende stres ve sinir yaratıyor. İnsanlara bilmedikleri bir şeyi anlatmaya çalışıyorsunuz ve yaptığınız işin de çok farkında değiller.” (Oya)

“Ev sorumlulukları kesinlikle kötü etkiliyor. Benim iki tane evladım var. Biri 3 diğeri 8 yaşında. Oğlumun okuluyla dersleriyle ben ilgileniyorum. Kızım da sürekli oyun oynayalım diye çekiştiriyor. Yani evde uygun bir çalışma ortamından bahsedemiyorum. Hatta şu an hiç çalışmıyorum. Ve bu da süreci kötü etkiliyor.” (Emine)

“İkincisi de 3 tane çocuğum var benim üçüz, ilkokuldalar özellikle doktora başladığım andan itibaren aşağı yukarı onların okul zamanlarına denk geldi. Ödevleri oldu, işte günlük neredeyse 2-3 saat onlara vakit ayırmam gerekti. Dolayısıyla evli ve çocuklu olmanın getirdiği bir şey var. Dolayısıyla evet buradayım ders aralarında belki 1-2 saatlik vaktim oluyor. Ama şimdi burada da işte çıkıyorsun, dersten kafan çok yorgun falan dolayısıyla biraz rahatlamak istiyorsun.” (Zeynep)

“Tabii tabii, yani söyleyeyim yani ev çok kirleniyor ☺ İster istemez temizlik yapmak gerekiyor böyle havayı güzel görünce falan ☺ Bir de misafir, tabii şehir dışında olunca yatılı misafir oluyor, 3-4 gün gelince tabii hiç bakamıyorsun, bir şey yapamıyorsun. Onlara vakit ayırmak gerekiyor, akşam onlarla oturup kalkıyorsun. Anca onları gönderdikten sonra, bir de 3 tane çocuk okula gidince hastalık çok oluyor, bulaşıcı hastalıklar, sürekli onlara vakit ayırıyorsun falan.” (Zeynep)

Evli olmayıp evlilik yolunda olan katılımcılar ise, nişan ve düğün hazırlıklarından yakınmaktalar. Süreç zihinsel olarak meşguliyet vermekte; yorgunluğa ve motivasyon düşüklüğüne sebep olabilmektedir. Evli olmayan fakat aile üyeleri tarafından tez sürecinin sorgulanmasına sebebiyet veren durumlar ise, katılımcılar tarafından aile baskısı olarak adlandırılmaktadır. Yeterli dil puanını almama, tez sürecinde yoğunluktan dolayı aile üyeleriyle vakit geçiremememe, herhangi bir akademik kadroya girememe şeklindeki nedenler ise, bazı katılımcılarda motivasyon düşüklüğü oluşturmaktadır.

“Babam da bana hep diyor ki pirinci ararken evdeki bulgurdan olmaya daha ne kadar devam edeceksin? O tabii moralimi bozuyor bu anlamda, babam aslında hiç bu tarz şeyler yapacak bir insan değil ama galiba o daha çok sıkıldı benim bu tez yazmamdan ☺ Hem dil baskısı, hem tez hem mahalle baskısı ☺ Nişan, evlilik, iş kaygısı falan... Hepsi üst üste geliyor.”
(Leyla)

“Evet, oldukça hissediyorum bu baskıyı bir an önce bitir. Daha var mı? Ne zaman bitecek bu tez? gibi sorulara maruz kalıyorum ve bu süreçte beni olumsuz etkiliyor ailemin baskısı. Teze karşı isteksizliğimi artırıyor.”
(Melike)

“Daha sonra da bir yandan da hâlâ aslında zaten dilim yok benim. Yabancı dilden de güzel bir puan alamadım. Onun için de ailem de şimdi durmadan ne olacak? Dil halledilecek mi? Şu olacak mı? Üzerimde çok bir baskı hissettiğim için de isteksizlik daha da artmaya başladı.”
(Rüveyda)

Çalışma Ortamı

Yapılan analizler sonucunda lisansüstü öğrencilerin tez yazma sürecini etkileyen nedenler arasında çalışma ortamının, motivasyonun sağlanması ve etkili bir tez yazma süreci geçirilmesi noktasında önemli olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılarımızdan Tarık çalışma ortamının önemi hakkında *“Eski kurumumda bir odada 8 kişiydik. Zaten tezle ilgili bir şey açsan herkes bir şey söylese senin 1 saatin gidiyor. Çalışman odaklanmak gibi bir durumun yok, burada yine biz odada 3 kişiyiz tezle ilgili bir şey açsam kulaklık takmadığın sürece birinin misafiri geliyor bir öğrenci, bir veli geliyor teze odaklanamıyorsun yani ortam burada en üst seviyede etkili.”* (Tarık) şeklinde görüş bildirmiştir. Çalışma ortamının yanı sıra ideal çalışma ortamının nasıl olması gerektiği ve ev ortamının ideal bir çalışma ortamı olmadığını Fatma *“ev ortamının rahat olduğunu rahat ortamında çalışmayı negatif etkilediğini gördüm. Bu yüzden de kütüphane ortamının ideal bir çalışma ortamı olduğunu düşünüyorum. Çünkü ilk olarak orada herkesin çalışıyor olması bir motivasyon kaynağı. İkinci olarak kaytarma davranışlarını kısıtlayan bir ortam. Mesela mutfığa gitme ya da diğer dikkat dağıtacak davranışlar, ayrıca yüksek sesle konuşup muhabbet edeceğin bir ortamın olmaması çalışmaya motive edecek faktörler. Ayrıca etrafta bir sürü kitabın olması da disipline*

edici bir faktör. İstediyin kaynağa çok kısa bir sürede ulaşman da yine verim artırıcı bir faktör. Bu anlamda kütüphane benim için çok ideal bir ortam oldu.” (Fatma)cümleleriyle ifade etmiştir. Ancak kütüphanenin ideal bir çalışma ortamı olmasına karşın kütüphanenin de olumsuz yönleri olduğu katılımcılarımızda Meltem “İlk zamanlarda çalışmaya kütüphanede başladım. Ancak kütüphanede tuvalet molası, yemek molası, namaz molası derken vaktin büyük çoğunluğu gidiyor. O sebeple evde çalıştım.” sözleriyle belirtmiştir.

Katılımcılarımızın birçoğunu çalışmayan öğrenci kesimi oluşturmasından dolayı yurt odalarının da ideal bir çalışma ortamı olmadığını ve tez sürecini olumsuz etkilediğini Halil “Ben mesela yurttan kalıyorum, odam 4 kişilik sonuçta 3’ ü lisans ve senden yaşça küçükler ve olayın ciddiyetinde olamayabiliyorlar. Ortamda sonuçta toplu kişilerin yaşadığı yerdesin, tam konsantre olmuştun bir yerden pat diye bağırsı sesi gelebiliyor kesinlikle sakin bir ortamda yazılması gerektiği düşünüyorum.” cümleleriyle ifade etmiştir.

Arkadaş Çevresi

Lisansüstü öğrencilerde arkadaş çevresinin tez yazma sürecine olan etkisi, arkadaş çevresinin niteliği ile ilgili olduğu ve bu süreçte bireyin arkadaş çevresinden oldukça etkilendiği tespit edilmiştir. Bu konuda Melike’nin “Bu durumda aslında arkadaş çevrenizin niteliği ile ilgili bir durum. Arkadaş çevreniz akademik nitelikte kişilerden oluşuyorsa bu sizi olumlu etkiliyor. Sürekli bir bilgi alışverişi içerisinde oluyorsunuz. Yeri geliyor yardımlaşıyorsunuz bu noktada sizi olumlu etkiliyor” ifadeleri ile Halil’in “Eğer arkadaş çevrenizde tez aşamasındaysa muhakkak olumlu etkiliyordur, çünkü hani ben tezde şuradayım, ben oraya daha gelemedim, daha demek ki daha çok çalışmam gerekiyor, insanlar çalışıyor ben gevşek davranmışım. Ama arkadaşların tez döneminde değilse özellikle lisans hayatı yaşıyorsa bu biraz daha olumsuz etki yaratabiliyor.” şeklindeki görüşü bireyin arkadaş çevresinden etkilendiğini destekler niteliktedir.

Tez döneminde olan lisansüstü öğrencilerin arkadaş ortamından etkilendiğine ilişkin diğer görüşler aşağıdaki şekildedir:

“Tez yazmak yerine daha eğlenceli şeylerin olması mesela arkadaş ortamı etkiliyor. Ev arkadaşlarımızla da vakit geçirdiğimiz de isteksizlik oluyor. Ancak arkadaşlarım geçen sene tez döneminde değillerdi ve daha rahattık. Tez sürekli aksıyordu ama bu sene hepsi tez döneminde ve ev içerisinde tez yazmam daha kolay oluyor.” (Fatma)

“Evdeki ortamda yine aynı şekilde mesela yani televizyon olmayan bir oda olması gerekiyor ve arkadaşlarından da birazcık soyutlanabilmen gerekiyor. Eğer ailenle değil de evde arkadaşlarıyla kalıyorsan. Ya o zaten

şöyle oluyor, hadi bu akşam şunu yapalım diyorlar mesela, sen yapamıyorsan aklın zaten orda oluyor onlar orda.” (Tarık)

Mesleki İş Yükü

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde mesleki iş yükünün tez yazma sürecini büyük oranda etkilediği, bunun sonucunda ise kişinin teze vakit ayıramadığı tespit edilmiştir. Bu durumla ilgili katılımcılarımızdan Zeynep, *“Evet bir de benim burada bir bölüm başkanlığı görevim var. İdari anlamda, dolayısıyla şu an mesela kayıt dönemi olduğu için yaklaşık 2 haftadır kayıtlarla uğraşıyorum. Dolayısıyla hani belki teze vakit ayıramamanın sebeplerinden bir tanesi iş yerinde girmiş olduğum derslerin dışında idari anlamda da görevlerimin olması. Komisyon görevleri falan da var, bu da biraz şey yapıyor.”* ifadeleri belirtilen durumu destekler niteliktedir. Ayrıca katılımcılarımızdan Oya *“Akademik ortam içine girince biraz da yüz buldum sanıyorum ve bu nedenle çalışmalarımı biraz daha geri plana attım. Artı akademik ortama girdikten sonra da bu ortamın yüklediği iş yükleri daha fazla”* cümlesiyle, Fatma *“Benim bildiri, makale, çalıştay yoğunluklarım var. Onlar da alıkoyabiliyor tezden. Bölümdeki sınav yoğunlukları vs. bunlar da bizi engelleyebiliyor. Özellikle gözetmenlik yaptığım dönemde hiç fırsatım olmuyor, çok yoruluyorum.”* sözleriyle, Tarık *“Şu anda odaklanamıyorum mesela yaptığım başka bir çalışmanın analizleri var, başka bir şeyler var o yüzden ben onlara vakit ayırırken teze odaklanamıyorum. Tez yazarken bence verilen işler ya da görevler biraz minimumda olması lazım ve belli dönemlerde, atıyorum sınav dönemlerinde olmuyor. Ara ara ek işler odaklanmayı geciktiriyor.”* demeciyle iş yükünden dolayı tezlerine vakit ayıramadıklarını, bedensel ve ruhsal olarak yorulduklarını, bu durumun ise tezden uzaklaşmalarına neden olduğunu belirtmişlerdir.

Danışman İlişkisi

Lisansüstü eğitimde tez sürecinin verimli geçmesi için danışman hoca ile iletişimin oldukça önemli olduğu tespit edilmiştir. Melike'nin danışmanı ile iletişim sıkıntısı yaşadığını ve bu durumun da tez sürecini olumsuz etkilediğini *“Danışman hocam ile iletişimim pek iyi değil, onu bulmakta zorlanıyorum. Bu noktada pek bir yardımının olduğunu söyleyemeyeceğim. Bu da beni teze karşı tabii ki isteksizleştiriyor.”* sözleriyle açıklamıştır.

Katılımcılardan Oya, *“Danışmanım şu gün şunu teslim et gibi bir zorlama yapmıyor. O da bende rahatlık oluşturuyor”* ifadeleriyle danışman hocanın baskısının bu süreçte önemli olduğunu ve bu iletişimin öğrenciyi iten bir kuvvet olduğunu belirtmiştir. Yine aynı şekilde danışman ile iletişimin aşırı iyi olması da tez sürecini olumsuz etkilediğini Fatma'nın *“Danışman hocamla aram çok iyi, bu da bir yer de olumsuz etkiliyor diyebilirim. Hocam benim sağlık durumumu, ailevi sorunlarımı vs. bildiği için çok müsamahakâr davranıyor. Bu da beni rahat bırakıp, olumsuz etkiliyor diyebilirim. Ama*

hocamın baskıcı birisi olmasındansa böyle olmasını tercih ederim tabii ki.” ifadeleri göstermektedir.

Sınav Puanları

Lisansüstü eğitimin etkin şekilde yürütülmesi için yeterli skorların yakalanması gerekmektedir. Ancak çeşitli nedenlerden dolayı çoğu lisansüstü öğrenci yeterli skorları yakalama noktasında geç kalmakta, bu da tez dönemini olumsuz şekilde etkilemektedir. Katılımcılarımız bu konu hakkındaki görüşleri şöyledir:

“Şu an bir dil kursuna gidiyorum. İkisini bir arada yürütmek gerçekten zor. Zaten yürütemiyorum da. Sürekli tezimi ertelemek zorunda kalıyorum. Bu yüzden sınavımın bitmesini bekliyorum. 27 Mart itibariyle ancak tezime yoğunlaşabileceğim.” (Melike)

“ALES problemimi hallettim ancak dil sorunun hâlâ var. Bu noktada zaten dil çalışmayı bıraktım. İkisini bir arada yürütemediğim için.” (Necdet)

“ALES, YDS gibi sınav yoğunluklarını bahane ettim. Devamlı kendimce bahanelerle erteledim. Sonra tam motive olayım derken yeni bir YDS yoğunluğu başladı. Ben yine erteledim tezimi. Yabancı dil noktasındaki eksikliğim bunun temel en büyük sebebi zaten.” (Esra)

“Kesinlikle YDS çok etkiliyor, tezi savunmak yetmiyor, doktora başlayabilmek gerekiyor, onun için de 55 dil şartı var, doktora başlamak istiyor insan önceliği süreler kısıtlı olduğu zaman ve yılda 2 kere girildiği için insan tezden önce dile öncelik vermek istiyor. Yani dil puanım düşük almam gereken bir puan var tezi ondan dolayı evet arka plana atıyorsun.” (Halil)

3.4.2.3. Süreçsel Nedenler

Süreçsel nedenler teması; öğrencinin tez yazma sürecine ilişkin sıkıntılarını dile getirdikleri alt temalardan oluşmaktadır.

Literatür Yazma

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde literatür yazma, tez sürecinin en zor evresi olarak belirtilmiştir. Özellikle akademik hayatın daha başında olan yüksek lisans öğrencileri bu aşamada zorlandıklarını ve zaman zaman tezi bırakma derecesine geldiklerini ifade etmişlerdir. Bu konuya ilişkin katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Ben kaynakları okuyup, onları bir yazıya dökmekte zorlanıyorum. Konu içinde konu buluyorum, hangisini yazacağımı bilemiyorum birikiyor, bu da bir kenarda dursun; bu da, bu da, bu da... diyorum. Bu da belki zamanla piştikçe olacak bir şey. Son bulduğum konuda ilk bulduğum şeyi unutuyorum dağınık çalışıyorum galiba.” (Oya)

“Kaynağın kaynağına ulaşmak gibi ciddi sıkıntılarımız var. Bu durumun öyle vakitler aldığı oluyor ki bazen sadece bir gününüzü üç beş kaynağı tarayarak geçirebiliyorsunuz.” (Fatma)

“Literatür yoruyor zaten. Atıf yapmak, ana kaynağa ulaşmak sıkıntı oluyor. Süreci uzatıyor” (Necdet).

“Ayrıca literatür yazma noktasında intihal yaparım korkusu yine olumsuz etkiliyor beni. Çünkü sıkılıyorsunuz bir zaman sonra yazmak istemiyorsunuz. Bu sizi olumsuz etkiliyor” (Esra)

“İlkten başladığımda oldu. Onda da hani nereden başlayacağımı bilemedim, bunun ne tarafından tutsam, sağdan soldan ortasından her şey çok belirsizdi. Tabi bir de konu hakkında bilgi sahibi olmamak da bunda çok etkili oldu. Ama işin içine girdikçe o ilk dönemlerde çok bunaldım, yani bu hiç yazılmayacak bir şey diye düşündüm. Ama konuyu biraz daha ilerlettikçe, okuma yaptıkça falan kafada biraz daha şekillendi. Şu an biraz daha iyi gidiyor diyebilirim yani” (Leyla)

İlk Kaynağa Ulaşma

Lisansüstü öğrenciler literatür taraması yaparken teze karşı isteksiz tutum sergilediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca sürecin bilimsel üretkenlik hızını olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir.

“Bir yeri okuyorum alıntı yapmış, o alıntının ana kaynağına ulaşmaya çalışıyorum mutlaka. Ulaşamazsam rahatsız oluyorum ve o kişinin intihal yaptığını düşünmeye başlıyorum. Dolayısıyla da o süreçte yine yoruluyorum, ona ulaş, buna ulaş, kaynaktan konudan uzaklaşıyorum.” (Oya)

“Biz kaynağın kaynağına ulaşmaya çalıştıkça onlar da ekseriyetle ilk bulunan kaynaktan aktaran yapmadan atıfta bulunulabiliyor. Bu da hızlanmamızı sağlıyor. Biz eskiye gitmeye çalıştıkça kaynağın kaynağı derken baya bir kaynak taramak zorunda kalıyorum.” (Fatma)

“Literatür süreci zaten başlı başına itici bir etken bu noktada. Kaynağın kaynağına ulaşmak, istediğin kaynağı bulamamak gibi sebepler yine gözümü korkutuyor.” (Melike)

“Kaynağın kaynağına ulaşmak yıpratıcı oluyor. Bir cümle için bir saat uğraştığınız ve bulamadığınız oluyor. Ve bu bir zaman sonra psikolojikmen yorucu oluyor ve tezden uzaklaşma süreci başlıyor.” (Esra)

“İntihal yapma korkusu da aynı şekilde, biraz önce de bahsettiğim gibi o kaynaktan o kaynağa ulaşmak yıpratıcı oluyor ve bir noktadan sonra bırakıyorsunuz. Günde 3 sayfa tez yazabilecekken yarım sayfayı dahi zor yazdığınız oluyor. Bu da süreci uzatıyor. İntihal yapma korkusu bu dönemde önemli bir etken.” (Esra)

“Ya da işte kaynağın kaynağı falan o kısımlar, atfların yaparken o kısımlarda değişim yoluna gitmeye çalışmak. Bazen orayı değiştireceğim diye uğraşırken cümlelerin kendisinin insanlığını yitirdiğini görüyorum yani. Beni çok bunaltıyor o süreçler.” (Leyla)

Çeviri

Veri analizi sonucunda ifadelerin bir kısmının, tez sürecini verimli bir şekilde yönetilebilmesi için çeviri yapmanın önemli bir alt tema olduğu belirlenmiştir.

“Eski İngilizceyi anlamakta zorluk çektiğim için beni yoruyor ve motivasyonumu düşürüyor.” (Fatma)

“Literatür kısmı uzun sürece, ana kaynağa ulaşamayacağım, yabancı kaynakları çeviride zorlanacağım gibi sebepler bu süreçteki yorgunluk zaten sizin tezden uzaklaşmanıza neden oluyor.” (Esra)

“İngilizcenin bu konuda yabancı literatür tararken çok sıkıntı yaşatması mesela. Bu çok beni etkiliyor yani bir şeyleri çabuk kavrayamamak çok vakit kaybettiriyor. Hatta onu çevireceğim derken orayı neden çevirdiğimi unutuyorum, yani öyle söyleyeyim.” (Leyla)

İntihal Korkusu

Öğrencilerin tez yazım sürecinde belirttikleri en belirgin vurgulama, intihal yapma korkusuyla tez sürecin kaytarıldığı yönündedir.

“Bir yeri okuyorum alıntı yapmış, o alıntının ana kaynağına ulaşmaya çalışıyorum mutlaka. Ulaşamazsam rahatsız oluyorum ve o kişinin intihal yaptığını düşünmeye başlıyorum. Dolayısıyla da o süreçte yine yoruluyorum ona ulaş buna ulaş kaynaktan konudan uzaklaşıyorum.” (Oya)

“İntihal yapma korkusu da aynı şekilde biraz önce de bahsettiğim gibi o kaynaktan o kaynağa ulaşmak yıpratıcı oluyor ve bir noktadan sonra bırakıyorsunuz. Günde 3 sayfa tez yazabilecekken yarım sayfayı dahi zor yazdığımız oluyor. Bu da süreci uzatıyor. İntihal yapma korkusu bu dönemde önemli bir etken.” (Esra)

“Engel oluyor tabi mesela hâlâ bir alıntı falan yapmak istediğimde hala nasıl yazayım zaten o kaynakçaya çok hassas davranıyorsun, mutlaka kaynakça gösteriyorsun falan ama yine de yazarken bile birebir yapıştırmayayım, biraz farklılık olsun diye biraz kendi yorumumuzu katmaya çalışıyoruz.” (Zeynep)

“%100 etkiliyor. Ben ilk yüksek lisans tezimi yazarken ilk bir hafta boyunca bir kelime yazamadım. Yazıyorum siliyorum, acaba böyle mi çevirecektik? Cümleden tamamen mi koptum ya da cümleye işte hani orada anlatmak isteneni anlatmıyor mu? Ya da birebir aynısını mı aldım diye intihal

yapma korkusuyla yazamadım bir hafta. Bunun dozajında olunmalı. Uçlardan kaçınılması lazım, intihali sürekli öğrenciye vurguladığın zaman bu da korkuya sebep oluyor, hiç vurgulamazsan da bu sefer de intihal oluyor.” (Tarık).

“Tabii ki bazen bulduğum şeyler çok güzel, bu buraya tam olacak derken atıf kaygısını yaşadığım için intihal korkum oluyor ve geri bırakıp vazgeçtiğim oluyor. O korku yani en büyük korkularımdan biri yani şu anda.” (Leyla)

3.4.3. Boş Zaman Değerlendirmesine Yönelik Bulgular

Lisansüstü öğrencilerin tez dışında kalan vakitlerinde ne işle meşgul olduklarını anlamaya yönelik elde edilen veriler neticesinde; “gezme”, “ailevi sorumluluklar”, ve “internet” olarak belirlenmiştir. Öğrenciler tez yazmadıkları dönemde boş zaman olarak gördükleri vakitleri kaytarma vakitleri olarak değerlendirmekteler. Bu vakitler; daha çok onların sosyal ve dışadönük özellikte olmalarıyla ilgilidir; hava almak, gezme, arkadaşlar ve aile ile görüşme, misafirlik gibi unsurları içermektedir. Bir diğer tema, ailevi sorumluluklardır. Bu kapsamda; ev işleri, çocuklarla ilgilenme ve mutfak işleri boş zaman aktiviteleri olarak görülmektedir.

Öğrenciler arasında, en çok boş zaman meşgalesi olarak görülen faaliyet internette vakit geçirme olarak tespit edilmiştir. Bu temaya göre; öğrencilerin bazıları sosyal medya (facebook, instagram ve twitter) başta olmak üzere haber kanalları, köşe yazıları vs. takip etmeyi sevmektedir ve bu durumun öğrencilerin zamanını çaldığı düşünülmektedir. Yine, bilgisayar oyunları, moda siteleri, gündemi takip etme, film izleme gibi unsurlar, öğrencilerin tez yazmak yerine tercih ettikleri unsurlar arasındadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sanal kaytarma ve sosyal kaytarma olarak ele alınan davranış türlerinin incelendiği araştırmalar, kaytarma olgusunu içermekte fakat bu çalışma ile herhangi bir benzerliği bulunmamaktadır. Araştırma kapsamında, kaytarma olgusu tez yazım süreci ile ilişkilendirilmiş, lisansüstü eğitim öğrencilerinin tez yazım sürecini aksattığı yönünde birçok bulgu elde edilmiştir. Lisansüstü eğitime başlayan öğrencilerin; içsel, dışsal ve süreçsel nedenlerden dolayı kaytarma davranışı sergiledikleri tespit edilmiştir. Genel olarak; motivasyon eksikliği, plansızlık, danışman hoca ile iletişimsizlik, intihal yapma korkusu, literatür yazma sürecine dair sıkıntılar, lisansüstü eğitimi zorunluluk olarak görme, hedefe ulaşamama korkusu, ilk kaynağa ulaşamama, zamanı iyi yönetememe, akademiye giriş yeterliliğine sahip olamama, arkadaş çevresi, tezin önemini kavranamaması ve ideal çalışma

ortamının sağlanamaması gibi unsurların öğrencilerin tezden kaytarma davranışları sergilemesine sebep olduğu tespit edilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin zaman yönetimleri ve akademik başarıları arasındaki ilişki üzerine Britton ve Tesser'ın (1991) yaptığı araştırmada zamanını yönetebilen öğrencilerin akademik başarılarının yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda ideal bir zaman yönetimi yetisine sahip olan öğrencilerin hem iş hayatında hem de özel hayatlarında başarılı oldukları bilinen bir durumdur. Bu nedenle tez yazma sürecinde zamanını yönetemeyen lisansüstü öğrencilerin tezlerini yazamadıkları ve bu nedenle tez yazım sürelerinde kaytarma davranışı sergiledikleri görülmektedir.

Araştırmanın katılımcıları olan lisansüstü öğrenciler, tez yazarken intihal korkusu nedeniyle bilimsel üretim sürecini yavaşlattıklarını ve literatür yazma noktasında kısır bir döngüye girdiklerini ve bu nedenle de tam bir verim elde edemediklerini belirtmişlerdir. Bu durum, öğrencilerin lisansüstü eğitime gelene kadar tez süreci ile karşılaşmamış olmalarıyla açıklanabilir.

Çelik ve Turunç'un (2009) çalışmasına göre; çalışanların iş aile çatışma düzeyinin çalışma performansını etkilediği tespit edilmiştir. İş-aile-yaşam dengesini iyi kuramayan bireylerde, stres gibi bir takım olumsuz etkiden dolayı çalışma sürecinin aksadığı söylenebilir. Bu kapsamda lisansüstü öğrencilerin mesleki iş yükünün ve aile içi sorumluluklarının fazla olması nedeniyle iş-aile-yaşam dengesini sağlayamadıkları, bunun sonucunda ise tezden kaytarma davranışları sergiledikleri gözlemlenmiştir. Buradan hareketle tezden kaytarma; tez yazım sürecinde içsel, dışsal ve süreçsel nedenlerden kaynaklanarak, öğrencilerin tezden uzaklaşmalarına, tezlerini aksatmalarına ve tez teslim süresinde gecikme yaşamalarına neden olan davranışlar bütünü olarak tanımlanabilir.

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak geliştirilebilecek ilk öneri; öğrencilerin zaman yönetimi konusunda hassas davranmaları ve tez süreçlerini plan ve programlı bir şekilde yürütmeleri yönündedir. Öğrenciler kısa ve uzun vadeli olarak plan yaptıkları takdirde hem süreci verimli bir şekilde yönetebilecekler hem de bu süreçte danışman hocalarıyla olan iletişimleri aktif durumda olacaktır. Bu noktada bir diğer öneri ise, öğrencilerin tez konusunu belirledikten sonra, kaynak taramasını etkin bir şekilde yapmaları ve yazım sürecine geçmeden önce tez konusu için en uygun içeriği hazırlamaları gerektiğidir. Öğrencilerin kaytarma durumuna meyil göstermemeleri adına, tez sürecini olumsuz etkileyebileceği düşünülen faktörlerden uzaklaşmaları, etkili bir şekilde yazmaları için uygun ortamı sağlamaları ve bu minvalde tezlerine odaklanmaları da sunulabilecek öneriler arasındadır. Ayrıca, tez yazma sürecini olumsuz etkileyen dil probleminin kısa vadede çözülmesi ve gerekli sınav puanlarının elde edilmesi, öğrencilerin kendilerine güvenlerini artırarak, tez kaygısının azalmasını ve sürecin hızlanmasını sağlayacaktır. Tez

yazma sürecini olumsuz etkileyebilecek unsurların ikinci plana atılması ve teze gereken önceliğin verilmesi sürecin uzamaması ve etkili ilerlenmesi adına önemli bir konudur. Kişi tez yazarken önceliklerini ve ideal çalışma disiplini yine kendisi belirlemelidir.

KAYNAKÇA

- ALAY, S. ve KOÇAK, S. (2003). “Üniversite Öğrencilerinin Zaman Yönetimleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 35: 326-335.
- AYTAÇ, Ö. (2002). “Boş Zaman Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12: 231-260.
- BACAĞIZ, F., KAYA, A. ve GÜRCAN, H. (2015). İşyerinde Sanal Kaytarma ve Evde Çalışma: Hemşire Akademisyenler Üzerinde Bir Araştırma, 14. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi Bildiri Kitabı.
- BAYSAL, İ.A. (2012). Presenteeism (İşte Var Olmama Sorunu) ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki: Adnan Menderes Üniversitesi Akademik Personeli Üzerinde Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- BRITTON, B.K. ve TESSER, A. (1991). “Effects of Time Management Practices on College Grades”, Journal of Educational Psychology, 83(3): 405-410.
- BURNARD, P., GILL, K., STEWART, K., TREASURE, E. ve CHADWICK, B. (2008). “Analysing and Presenting Qualitative Data”. British Dental Journal, 204(8): 429-432.
- CRESWELL, J.W. (2013). Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları, (Çev.) Demir, S.B., Eğiten Kitap, Ankara.
- ÇELİK, M. ve TURUNÇ, Ö. (2009). “Aile-İş Çatışması, İş Stresi ve Örgütsel Sadakatin İş Performansına Etkisi: Savunma Sektöründe Ampirik Bir Çalışma”. Savunma Bilimleri Dergisi, 8(2): 217-245.
- ÇİFTÇİ, B. (2010). “İşte Var Ol(ama)ma Sorunu ve İşletmelerin Uygulayabileceği Çözüm Önerileri”. Çalışma ve Toplum Dergisi, 1: 24.
- EDINGTON, D.W. ve SCHULTZ, A.B. (2008). “The Total Value of Health: A Review of Literature”. International Journal of Workplace Health Management, 1(1): 8-19.
- EPSTEIN, J.L. (2005). “Presenteeism and Paid Sick Days”, Center For Law and Social Policy (CLASP), 28.

- GEORGE, J.M. (1992). “Extrinsic and Intrinsic Origins of Perceived Social Loafing in Organizations”, *Academy of Management Journal*, 35: 191-192.
- ILGIN, B. (2013). “Toplumsal Bir Hastalık: Sosyal Kaytarma”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6: 3.
- KALAYCI, E. (2010). *Üniversite Öğrencilerinin Siber Aylaklık Davranışları İle Öz Düzenleme Stratejileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.*
- KARAU, S.J. ve WILLIAMS, K.D. (1997). “The Effects of Group Cohesiveness on Social Loafing and Social Compensation”, *Group Dynamics: Theory, Research and Practice*, 1: 156-168.
- KÖSE, S., ORAL, L. ve TÜRESİN, H. (2012). “İş Yaşamında Sosyal Kolaylaştırma Kavramı ve Sanal Kaytarma İle İlişkisi: Araştırma Görevlileri Üzerinde Bir Araştırma”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1): 287-295.
- LAFARGUE, P. (1999). *Tembellik Hakkı, (Çev.) Günyol, V., Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, İstanbul.*
- LATANE, B., WILLIAMS, K. ve HARKINS, S. (1979). “Many Hands Make Light the Work: The Cause and Consequences of Social Loafing”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 37: 822-832.
- LIAMPUTTAN, P. (2009). “Qualitative Data Analysis: Conceptual and Practical Considerations”, *Health Promotion Journal of Australia*, 20: 133-139.
- LIM, Vivien K.G. (2002), “The It Way of Loafing on The Job: Cyberloafing, Neutralizing and Organizational Justice”, *Journal of Organizational Behavior*, 23: 675-694.
- MACGREGORR, J.N., CUNNINGHAM, N.C. ve CAVERLEY, N. (2008). “Factors in Absenteeism and Presenteeism: Life Events and Health Events”, *Management Research News*, 31(8): 607-615.
- MARX, K. (1977). *Boş Zaman Üzerine Seçmeler, Cogito: 12. Oxford Dictionary,* (2016). <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/evasion> 26.02.2016.
- ÖZKALP, E., AYDIN, U. ve TEKELİ, S. (2012). “Sapkın Örgütsel Davranışlar ve Çalışma Yaşamında Yeni Bir Olgu: Sanal Kaytarma (Cyberloafing) ve İş İlişkilerine Etkileri”, *Çimento İşveren Sendikası Dergisi*, 26(2): 18-33.

- ROBINSON, S.L. ve BENNETT, R.J. (1995). “A Typology of Deviant Workplace Behaviors: A Multidimensional Scaling Study”, *Academy of Management Journal*, 38(2): 555-572.
- TAYLOR, F.W. (1997). *Bilimsel Yönetimin İlkeleri*, Çizgi Yayınevi, Konya.
- THIBAUT, J.W. ve KELLEY, H.H. (1959). *The Social Psychology of Groups*. New York: Wiley.
- TÜRK DİL KURUMU (TDK) (2016). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56d2fc93ae8b73.72514803 26.02.2016.
- YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

